

Archeologienota
Peer (Wijchmaal), Langegrachtweg 1
Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek
Projectcode: 2019H170

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

VAN DE KONIJNENBURG, R.,(2019), Peer (Wijchmaal), Langegrachtweg 1, verslag van de resultaten van het archeologisch bureauonderzoek, Haast-rapport 2019-44, D/2019/12654/44

Rik van de Konijnenburg, Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik@konijnenburg.com

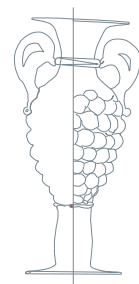
© 2019 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)
Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2019/12654/44

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

INHOUD

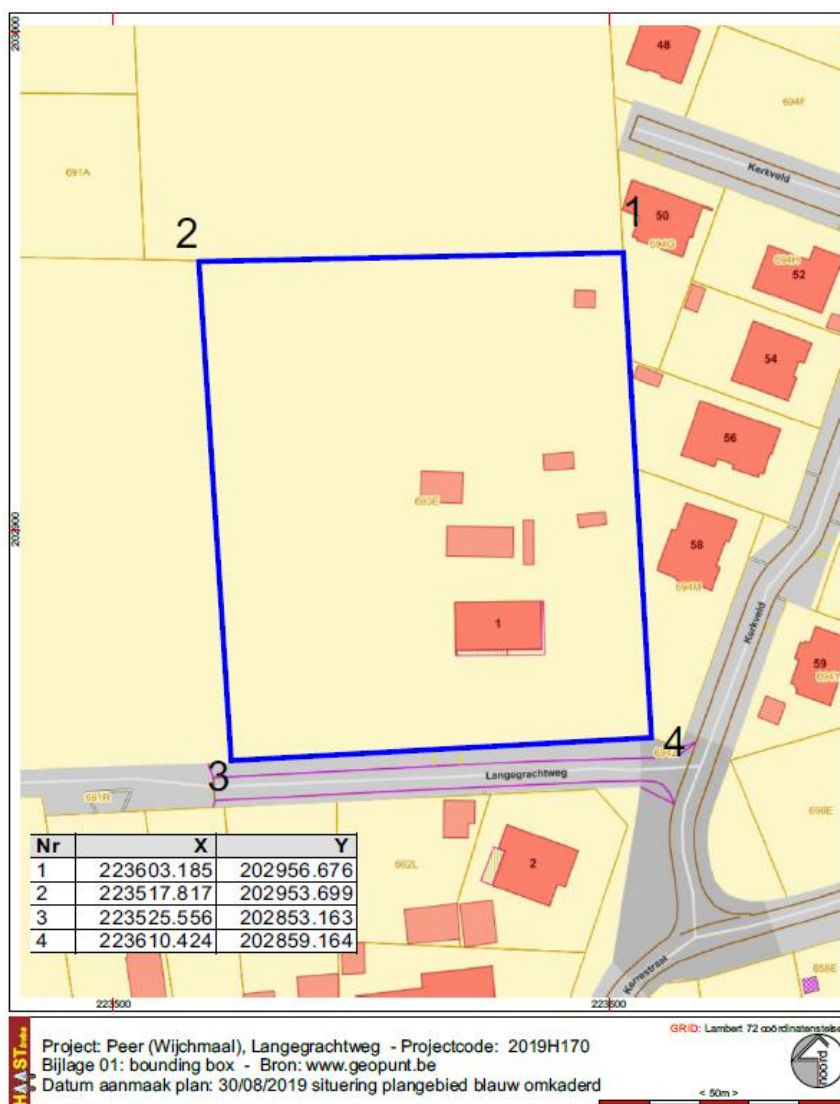
Programma van maatregelen	
1. Administratieve gegevens	4
2. Aanleiding van het vooronderzoek	6
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	7
4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.	10
5. Lijst met afbeeldingen	12
6. Bibliografie	12

Programma van maatregelen

1. Administratieve gegevens

Projectcode	2019H170
Actoren	Rik van de Konijnenburg OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatie:	
Provincie	Limburg
Gemeente	Peer
Deelgemeente	Wijchmaal
Site	Langegrachtweg 1
Kadastrale gegevens	PEER 4 AFD/WIJCHMAAL, percelen 693 ^e en 692a
Oppervlakte onderzoeksgebied	Perceel = 8273,80 m ²
Kadastraal percelenplan	Zie fig. 2
Topografische kaart	Zie fig. 3
Begindatum onderzoek	30/08/2019
Einddatum onderzoek	15/09/2019
Relevante termen thesauri OE	bureauonderzoek

Fig. 1: Bounding Box:

Kadastrale gegevens: Het terrein is kadastraal geregistreerd als Peer, afdeling 4 (Wijchmaal), sectie B, percelen 693^e en 692a. De oppervlakte van het projectgebied bedraagt 8273,80.

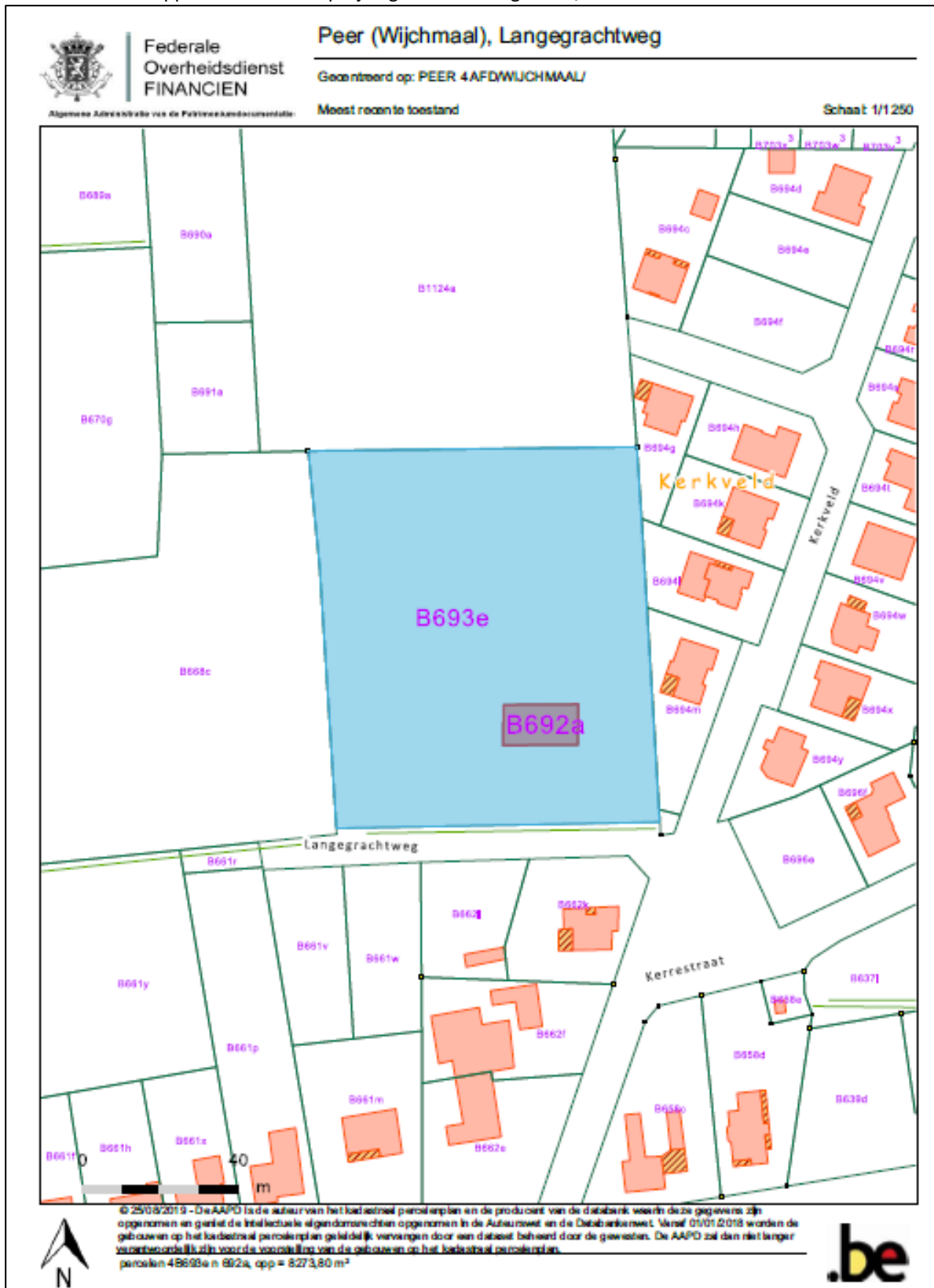

Fig. 2: Kadastraal uittreksel 2019 © cadgis viewer

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Beschrijving van de geplande werken¹

De geplande werken omvatten enerzijds volledige afbraak van de bestaande constructies en bouwrijp maken van het terrein en anderzijds de bouw van een U-vormig woonerf omvattende 24 wooneenheden en een ondergrondse parkeergarege en bergingen.

De sloop en het bouwrijp maken van het terrein omvatten:

- Afbraak van de bestaande, deels onderkelderde woning (kadastraal perceel 692a)
- Afbraak van de aanhorigheden (zwembad, zomerhuis, stallingen, opritten, aanplantingen)
- Verwijderen van de teelaarde over quasi de volledige oppervlakte van het terrein

De bouwwerken omvatten

- De bouw van een U-vormig wooncomplex bestaande uit 24 woningen
- Het volledige complex wordt onderkelderd, de aanzet van de funderingen, een vloerplaat aan te zetten op een geotextiel / PVC Folie met daarop een funderingsplaat in gewapend beton van 30 cm dikte wordt aangezet op een diepte van -3.30 m onder het 0-peil van de bouw (= huidig maaiveld, gesitueerd op gemiddeld +65,20 m TAW)
- De inrit van de garagekelder is voorzien in de zuidwesthoek van het terrein aan de langegrachtweg
- Centraal in het complex wordt een regenwaterput voorzien, afmetingen 13 m x 5,50 m, opp = 71,50 m, diepte 1,70 m, inhoud 120.000 liter
- In het noordelijke deel van het terrein wordt een wadi aangelegd met een oppervlakte van 130 m², diepte 30 cm onder het maaiveld, volume 39.000 liter
- Rondom de regenwaterput wordt een rechthoekige zone aangelegd in dolomiet op een funderingslaag van fijne steenslag
- Aan de straatzijde worden twee wachtputten voorzien van elk 100 x 100 x 100 cm voor de nutsleidingen
- Eveneens aan de straatzijde wordt een ondergronds afvalverzamelstelsel geïnstalleerd (afmetingen onbekend, *volgens studie van de leverancier*)
- Rondom het wooncomplex wordt een gescheiden afvoersysteem aangelegd voor afvoer van hemelwater en afvalwater
- Centraal in het wooncomplex worden hemelwaterleidingen voorzien die het regenwater naar de centrale waterput afvoeren, vanuit de put is een overslagleiding voorzien naar de riolering aan de straat.
- De omgeving, binnenplein en rondom het complex, wordt heraangelegd met groenvoorziening en wandelpaden. Aan de straatzijde worden acht parkeerplaatsen voorzien.

3. Resultaten van het vooronderzoek

Het bureauonderzoek

Wat betreft de pre- en protohistorische en vroege historische perioden, prehistorie tot en met de late Middeleeuwen, zijn er in de geschreven bronnen geen aanwijzingen voor aanwezigheid van archeologische erfgoedwaarden binnen het projectgebied. We moeten ons derhalve baseren op de landschappelijke en topografische ligging ervan.

Wat betreft prehistorie en protohistorie ligt het terrein op vrij grote afstand van natuurlijke waterbronnen. Alhoewel de hydrografische situatie zoals ze zou geweest zijn in de prehistorie moeilijk in te schatten is, toont ook de quartairgeologische kaart dat het projectgebied toch op ruime afstand ligt van valleigronden. In de archeologienota's, gemaakt voor nabijgelegen projectgebieden, wordt dit ook aangehaald als argument om het

¹ Voor de bouwplannen: cf. de resultaten van het bureauonderzoek pag. 8-12

aantreffen van sites uit de steentijd eerder laag in te schatten (cf. supra). Enkel in archeologienota 9748, Wijchmaal Tielensweg, wordt de verwachting, ondanks de ruime afstand tot een natuurlijke waterbron, hoog ingeschat. De resultaten van de proefsleuvenonderzoeken uitgevoerd aan de Wijkstraat en Campus Wijchmaal hebben geen noemenswaardige archeologische resultaten opgeleverd. Deze projectgebieden werden na proefsleuvenonderzoek vrij gegeven van verder archeologisch onderzoek.

Aangezien het projectgebied nog verder van natuurlijke waterbronnen is gelegen dan de projectgebieden aan de Wijkstraat en de Tielensweg en Campus Wijchmaal, menen we te kunnen stellen dat ondanks de aanwezigheid van een pluggenbodem en mogelijk een podzolbodem, ook wat betreft het projectgebied aan de Langegrachtweg het aantreffen van sporen uit de steentijd en metaaltijden laag mag ingeschat worden.

Het toponiem Hoenrik, dat zou verwijzen naar een nederzetting in een (uit)hoek, laat vermoeden dat binnen het projectgebied sporen van Middeleeuwse of recentere antropogene activiteiten zouden aangetroffen kunnen worden. De oudste raadpleegbare en min of meer juist te georefereren historische kaart, de Ferrariskaart (fig. 20) toont binnen het projectgebied echter geen bebouwing, enkel een aanduiding van akkers.

Omwille van de relatief grote afstand tot water, de Dommel stroomt op ca. 1 km ten oosten van het projectgebied en de Hoeveneinderloop op ca. 1,2 km ten westen van het projectgebied, moeten we concluderen dat de archeologische verwachting matig mag ingeschat worden naar in situ bewaarde sporen uit de steentijd, de Metaaltijden tot en met de Middeleeuwen. De kans op het aantreffen van off-site fenomenen zoals spiekers lijkt ons groter dan wel het aantreffen van sporen van nederzettingen, ook weer gelet op de afstand tot een riviertje. De mogelijkheid bestaat natuurlijk altijd dat er sporen van off-site fenomenen worden aangetroffen of een geïsoleerde afvalkuil zoals bijvoorbeeld in Overpelt – Bleekveldstraat² en Meeuwen – Hoogstraat/Kruisstraat³. Aangezien ook de impact van de mogelijke verstoringen niet kon nagegaan worden, zijn sporen uit deze perioden niet volledig uit te sluiten.

Naar sporen uit de Nieuwe Tijd en Nieuwste Tijd, 16de – 19de eeuw is de verwachting dan weer zeer laag aangezien de historische kaarten geen enkele indicatie opleverden van enige vorm van bebouwing op het terrein. Enkel de Ferrariskaart geeft enig inzicht in het terreingebruik voor landbouwdoeleinden, alle andere kaarten, inclusief de 19de en 20ste-eeuwse topografische kaarten, geven, behoudens gebruik als akker en/of weide geen inzicht in gebruik van het terrein. Pas vanaf de late jaren 1960, begin 1970 wordt voor het eerst binnen het projectgebied gebouwd.

Het landschap evolueerde van een schraal zanderig heideland naar een akkergebied in de omgeving van de dorpskern van Wijchmaal. De Saumery⁴ beschrijft het landschap rondom Peer als *(la ville) est placée au milieu d'une Campagne très-vaste & des plus stériles, sans y avoir le secours d'aucun ruisseau qui puisse en corriger la secheresse. ... Les rues y sont larges et droïtes, & l'on y voit rarement les embarras que pourroit y former l'agriculture.* Het bodemgebruik bleef met andere woorden beperkt door de schrale gronden in de omgeving van Peer, *men ziet er zelfs zelden omheiningen die kunnen wijzen op landbouwactiviteiten* (vrij vertaald). Het gebied maakt vanaf de (Late)Middeleeuwen deel uit van het landbouwareaal rond de dorpskern van Wijchmaal. Her en der, vooral ten westen van het projectgebied met name de *Tichelhovenheyde*, blijven tot in de 19de eeuw grote stukken heide onaangeroerd zoals blijkt uit de Vandermaelenkaart (fig. 22).

² VAN DE KONIJNENBURG, R. en DONDEYNE, S., (2012) Archeologische opgraving site: Overpelt - Ringlaan / Veldstraat / Bleekveldstraat: eindverslag, HAAST-rapport 2012-08, Bree

³ VAN DE KONIJNENBURG, R. en JANSSEN, J., 2017, Meeuwen-Gruitrode, Hoogstraat/Kruisstraat), Archeologienota na proefsleuvenonderzoek, HAAST-rapport 2017-34, Bree, D/2017/12654/34 (<https://id.erfgoed.net/archeologie/notas/3824>)

⁴ DE SAUMERY, 1744, Les Délices du País de Liège ou description géographique, topographique et chorographique des Monuments Sacrés et profanes, Tome Quatrième, ed. Everard Kints – pagina 198

Het projectgebied kende vanaf de late jaren 1960 en 1970 een wisselend gebruik met bouw en afbraak van stallingen, loods, woning en aanhorigheden. Ook in de aanplant van bomen en struiken is een wisselend beeld af te leiden van de luchtfoto's met aanplant van bomenrijen en struiken en later weer rooien ervan.

Mocht er nog bodemarchief aanwezig zijn dan zullen de bouwwerken, bouwen van woningen en buitenaanleg definitief vernietigend zijn voor eventuele archeologische sporen/relicten.

Verstoorde zones:

Binnen het projectgebied kunnen de zone aan de westzijde van het projectgebied waar vroeger stallingen stonden en hoge bomenrijen, en de huidige bebouwde zones beschouwd worden als matig tot mogelijk ernstig verstoord. Matig aangezien de bodemingreep voor de bouw van de stallingen en aanleg van wegenis en aanplant van bomen en struiken eerder beperkt bleef tot ingrepen tot in of net onder de Ap-horizonten. Aangezien een plaggenbodem gekarteerd werd mag immers verondersteld worden dat binnen het projectgebied een behoorlijk dikke AP-horizont (openvolging van Ap-horizonten) aanwezig is. Anderzijds zal de bouw van de woning met garagekelder wel de oorspronkelijke bodemopbouw ernstig verstoord hebben evenals de aanleg van het zwembad. De zone waarin de woning gelegen is met aanhorigheden kan dus als deels ernstig, deels mogelijk slechts matig verstoord beschouwd worden.

Fig. 3: Verstoorde zones binnen het projectgebied.

Advies:

Ondanks voorgaande waaruit kan blijken dat de archeologische verwachting om verschillende redenen matig moet ingeschat worden, zal via het programma van maatregelen toch aanbevolen worden het projectgebied te onderwerpen aan een proefsleuvenonderzoek teneinde definitief uitsluitsel te kunnen krijgen over de archeologische waarde ervan. Enkel op basis van het bureauonderzoek kan immers de aan- of afwezigheid van archeologische waarden niet eensluidend uitgesloten of aangetoond worden.

De meest aangewezen manier om het terrein landschappelijk en archeologisch te waarderen is ons inzien een plangebieddekkend **proefsleuvenonderzoek** door middel van parallelle proefsleuven van 2 m breed over de volledige oppervlakte van het bedreigde terrein. De proefsleuven worden van oost - west naar georiënteerd, rekening houdend met de mogelijke recente verstoringen die op het terrein aanwezig kunnen zijn. Door de proefsleuven oost – west te oriënteren wordt vermeden dat sleuven enkel een verstoord beeld opleveren, bijvoorbeeld in de zone aan de westzijde van het projectgebied of onder een bomenrij.

Indien tijdens deze prospecties voldoende aanwijzingen worden aangetroffen voor een archeologisch interessante site die kennisvermeerdering kan opleveren voor het gebied en de regio dan zal een vervolgonderzoek worden opgelegd in de vorm van een archeologische opgraving hetzij binnen een afgebakende zone, hetzij over heel de oppervlakte van het bedreigde terrein. Dit is echter pas mogelijk na bekrachtiging van een archeologienota met de resultaten van het archeologisch vooronderzoek gekoppeld aan een programma van maatregelen.

Randvoorwaarden voor het archeologisch veldwerk

Alvorens archeologisch veldwerk kan uitgevoerd worden dient het terrein vrij gegeven te worden van elke vorm van landbouwactiviteit en dienen de gebouwen afgebroken te zijn tot maaiveldniveau. Dieper kan niet toegestaan worden aangezien graafwerken schade kunnen toebrengen aan mogelijke archeologische sporen. Bomen mogen slechts gekapt tot maaiveldniveau en mogen niet ontstronkt worden. Ook ontstronken door uitgraven of uitfrezen kan schade toebrengen aan eventueel aanwezig archeologisch erfgoed, c.q. sporen.

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016 en latere wijzigingen. **Niet uitvoeren van het programma van maatregelen wordt door de Gewestelijke Afdeling Inspectie en Handhaving Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed beschouwd als een bouwmisdrif en kan leiden tot sancties.**

4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

Onderzoeksmethode

Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische waarde op een deel van of het gehele terrein, afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan

destructie van het archeologisch erfgoed.

Om een dekkingpercentage te bereik van ongeveer 10% wordt aangeraden te werken met 7 proefsleuven van 2 meter breed met een maximale tussenafstand van 15 meter gemeten van "hart tot hart". Kijkvensters dienen steeds aangelegd te worden, ook als er geen sporen worden aangetroffen en dienen dan om de schijnbare afwezigheid van de sporen te verifiëren. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. Met de kijkvensters of dwarsleuven kan een dekkingpercentage van 12,5% bereikt worden, wat wenselijk is voor degelijke uitspraken over het geheel van het terrein. Indien hiervan wordt afgeweken, wordt dit eveneens beargumenteerd.

De proefsleuven worden west - oost georiënteerd op het terrein rekening houdend met de mogelijke verstoorde zones en om te vermijden dat in de proefsleuven enkel recent verstoorde vlakken worden aangetroffen. Op die manier kan ook de impact van eerdere bodemingrepen op eventueel archeologisch erfgoed beter ingeschat worden.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient omwille van de kans op verstoringen de nodige aandacht te gaan naar de bodemopbouw in het plangebied. Tevens dienen het aangelegde vlak alsook de storthopen met een metaaldetector op signalen gecontroleerd te worden.

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Zijn er nog archeologisch relevante niveaus aanwezig?
- Vanaf wanneer kwam het terrein in gebruik? Welke sporen zijn hiervan terug te vinden en op welke diepte? Hoeveel archeologische niveaus zijn er aanwezig? En hoe onderscheiden ze zich?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen? Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de aard, omvang, datering en bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten?
- Kunnen er structuren aangeduid worden? Wat is hun onderlinge samenhang?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettingen, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de ontwikkeling van Keerbergen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van een of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

Opmerking:

Het volledige vervolgtraject is afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek. Volgens de Code van de Goede Praktijk (8.4 en verder) kan een volgende stap in het vervolgtraject pas in detail worden uitgeschreven nadat de resultaten van een voorgaande stap in het vooronderzoek beschikbaar zijn.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van goede Praktijk:

Er wordt niet verwacht dat afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zich zullen/kunnen voordoen.

Fig. 4: voorstel inplanting proefsleuven.

5. Lijst met afbeeldingen

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 2019 © cadgis viewer

Fig. 3: Verstoorde zones

Fig. 4: voorstel inplanting proefsleuven.

6. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via: <https://www.onroenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>